

УДК 327.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-21-43>

Ігор Дерев'янка

ORCID ID: 0000-0002-2908-6405

АСИМЕТРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В РАМКАХ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ

У статті досліджуються концепти асиметрії в рамках ліберальної традиції. Акцентується увага на тому, як міжнародна співпраця, ліберальний інституціоналізм, економічна залежність і теорія демократичного миру вирішують питання диспропорції в міждержавних відносинах. Розглянуто критичні зауваження на адресу ліберальної теорії міжнародних відносин та продемонстровано її цінність для розуміння міжнародних відносин. Асиметрія в міжнародних відносинах є стійким явищем, яке формує взаємодію між державами різної сили, ресурсів і впливу. Тоді як реалістичні та конструктивістські підходи часто наголошують на ролі дисбалансу влади та формування ідентичності, ліберальна теорія забезпечує детальну основу для аналізу асиметрії через інституційну співпрацю, економічну взаємозалежність та поширення демократичних норм. Особлива увага приділяється тому, як ліберальна парадигма пояснює нерівномірний розподіл впливу між державами, зростання глобальної нерівності та роль міжнародних організацій у регулюванні асиметричних відносин. Піднімається питання критики ліберальної теорії з боку реалізму, підкреслюючи, що ліберальні механізми, незважаючи на їх прогресивний характер, не завжди ефективно усувають міжнародні дисбаланси, а в ряді випадків можуть сприяти їхньому поглибленню. Попри прагнення лібералізму створити систему рівноправних відносин між державами, асиметрія є об'єктивною реальністю та невід'ємним елементом сучасних міжнародних відносин.

Ключові слова: асиметрія, міжнародні відносини, лібералізм, ліберальна теорія, економічна взаємозалежність, інституції, міжнародні організації.

Вступ. Сьогодні в умовах глобальної турбулентності асиметрія міжнародних відносин як складне й багатогранне явище набуває особливого значення, коли міжнародні інституції, економічні зв'язки та інформаційні потоки ще більше підкреслюють нерівність між учасниками міжнародної системи. Міжнародні відносини завжди характеризувалися різним ступенем асиметрії, що проявляється в економічному, військовому та політичному вимірах. Попри численні спроби створити стабільну й передбачувану структуру міжнародних відносин, асиметрія залишається фундаментальною характеристикою світової політики.

Асиметрія міжнародних відносин є однією з ключових тем у сучасних дослідженнях світової політики. Вона є стійким явищем, яке формує взаємодію між державами різної сили, ресурсів і впливу. Зростання нерівності між державами, дисбаланс впливу та можливостей, а також нерівномірний розподіл ресурсів і влади ставлять під сумнів усталені теоретичні підходи до вивчення міжнародних відносин [18].

Тоді як реалістичні та конструктивістські підходи часто наголошують на ролі дисбалансу влади та формування ідентичності, ліберальна теорія забезпечує детальну основу для аналізу асиметрії через інституційну співпрацю, економічну взаємозалежність та поширення демократичних норм.

Зокрема, асиметрія міжнародних відносин у концептуальному полі лібералізму представляє логічно суперечливе судження. Хоча лібералізм наголошує на співпраці, економічній

© І. Дерев'янка, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

взаємозалежності та інституційних структурах, які сприяють рівності між державами, реальність дисбалансу сил ставить під сумнів ці припущення.

Асиметрія у міжнародних відносинах є предметом дослідження чималої когорти науковців, які аналізують її через призму ліберальної теорії. Провідним дослідником теорії асиметрії, яка пояснює, як нерівність між державами впливає на їхні взаємодії є американський дослідник Б. Уомак. Його праці глибоко аналізують відносини між великими та малими державами, зокрема на прикладі Китаю та В'єтнаму [16; 17; 18].

Вагомий внесок у дослідження ліберальної теорії міжнародних відносин зробив А. Моравчик, відомий своїми академічними дослідженнями та політичними публікаціями з питань європейської інтеграції, міжнародних організацій, прав людини та розробкою теорії ліберального міжурядового механізму для пояснення політики Європейського Союзу. Проте він не фокусується конкретно на асиметрії як теоретичному понятті чи окремій категорії (як це роблять реалісти), але неодноразово посиляється на її прояви. Дослідник постійно акцентує увагу на асиметрії впливу, ресурсів, залежності та інтересів, особливо в контексті взаємної економічної залежності та переговорної сили. А. Моравчик визнає, що у ліберальній моделі потужні держави можуть мати більше можливостей впливати на міжнародні інституції чи домовленості – але це пояснюється не лише силою, а структурою внутрішніх інтересів та здатністю до колективної дії [8; 9; 10].

Палестинський дослідник міжнародних відносин і дипломатії М. Саїда, розглядаючи ліберальну теорію міжнародних відносин, зосереджується на її критичних аспектах, зокрема на асиметриях, що виникають у глобальному контексті. Його критика підкреслює потребу ліберальної теорії у більш ретельному розгляді асиметрії влади, щоб залишатися актуальною та ефективною у вирішенні сучасних глобальних викликів [13].

Резонує з ліберальним підходом до міжнародних відносин наукова розвідка Т. Лонга «It's not the size, it's the relationship: from 'small states' to asymmetry». Не заперечуючи існування ієрархії, Т. Лонг стверджує, що навіть в асиметричних відносинах менш потужна держава має вибір, агентність, можливості впливу, а норми та інституції здатні змінювати логіку влади. Роблячи акцент на динаміці взаємозалежності, а не лише на жорсткій силі, він більше схиляється до ліберально-конструктивістського підходу, де взаємодія, ідентичність, сприйняття та співвідношення важать більше, ніж просто «розмір» держави [6].

Дж. Морроу у праці «Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances» досліджує, як асиметрія впливає на формування та функціонування міжнародних альянсів [11]. Р. Неагош у своїй праці «Asymmetric Interdependence, Power, and Crisis in Integrated Systems» аналізує взаємозв'язок між асиметричною взаємозалежністю, владою та кризами в інтегрованих системах, зокрема в європейському контексті. Вона наголошує на важливості управління асиметрією шляхом належного інституційного розвитку для досягнення рівноваги між інтересами держав. Праця вченої робить внесок у ширший контекст критики ліберальної теорії міжнародної політики та надає цінний погляд на виклики, пов'язані з асиметричною взаємозалежністю в Європейському Союзі [12].

Р. Кеохейн та Дж. Най, підкреслюють, що взаємозалежність між державами змінює характер асиметрії, роблячи навіть слабші держави впливовими у певних сферах [4]. Дж. Айкенберрі, аналізує, як архітектура міжнародних інституцій допомагає малим і середнім державам впливати на глобальні процеси [3]. М. Дойл, наголошує, що демократичні держави рідше вступають у війни, проте асиметрія у їхніх відносинах із авторитарними режимами створює нові виклики для світового порядку [1].

Ці праці дають глибоке розуміння того, як ліберальна теорія інтерпретує асиметрію в міжнародних відносинах, підкреслюючи складність та багатогранність цього явища. Аналіз останніх досліджень показує, що асиметрія міжнародних відносин залишається ключовою

темою у рамках ліберальної теорії, хоча сучасні публікації наголошують на нових її вимірах: економічному, інституційному, демократичному та технологічному. Також науковці у своїх працях зосереджуються на викликах ефективності міжнародних організацій через зростаючу роль великих держав, які намагаються використовувати їх у власних інтересах.

Мета статі полягає у визначенні сутності асиметрії міжнародних відносин в рамках ліберальної теорії. Важливо встановити, як ліберальна теорія інтерпретує явище асиметрії між державами, з'ясувати, яким чином вона впливає на можливості кооперації, розвиток міжнародних інституцій і підтримання глобального порядку, виявити як лібералізм пояснює подолання асиметрії через інституційну взаємозалежність.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження асиметрії в міжнародних відносинах у концептуальних рамках ліберальної парадигми вимагає комплексного міждисциплінарного підходу. Для досягнення мети дослідження доцільно застосувати низку методів: порівняльний метод (для зіставлення підходів до асиметрії в ліберальній і реалістичній теоріях); кейс-стаді (для аналізу прикладів міжнародної співпраці в умовах асиметрії); інституційний аналіз (для оцінки ролі міжнародних організацій у подоланні асиметрії).

Ці методи не лише висвітлюють, як ліберальна теорія концептуалізує асиметрію, але й оцінюють її нормативні твердження щодо співпраці, миру та інституційного балансу.

Результати та обговорення. Важливо зауважити, що у межах ліберальної парадигми існує явище асиметрії, яке виникає через відмінності у потенціалах між акторами міжнародних відносин [18]. Це явище кидає виклик ідеям лібералізму та вимагає переосмислення підходів до забезпечення справедливого та стабільного світового порядку.

Відразу постає необхідність більш глибокого розуміння того, як саме ліберальна теорія пояснює феномен асиметрії у міжнародних відносинах, а також якою мірою її концептуальні засади можуть бути застосовані до сучасних викликів глобальної політики.

Для визначення концептуальних підходів ліберальної теорії до різнобічних аспектів асиметрії міжнародних відносин та з'ясування меж її ефективності в поясненні нерівномірного впливу держав у глобальній системі необхідно проаналізувати основні положення ліберальної теорії щодо міжнародних відносин; окреслити основні форми та прояви асиметрії у міжнародних відносинах; оцінити релевантність ліберальної теорії в аналізі сучасних викликів міжнародних відносин.

Лібералізм як теорія міжнародних відносин, сформований на засадах ідей І. Канта, В. Вільсона, Дж. Локка, М. Дойла, Р. Кеохейна, Дж. Ная та інших мислителів, є одним з провідних векторів у вивченні міжнародних відносин. Він пропонує альтернативу реалістичній парадигмі, яка зосереджується на анархічному характері міжнародної системи, політиці влади та державоцентричній конкуренції.

Лібералізм як напрям теорії міжнародних відносин виходить з ідеї, що міжнародне середовище не є суто анархічним, а регулюється міжнародними інститутами, нормами та демократичними цінностями. Класичні положення ліберальної теорії міжнародних відносин акцентують увагу на важливості, економічній взаємозалежності, міжнародного права та інституцій, демократичного миру.

Однією з ключових ідей лібералізму є економічна взаємозалежність, яка сприяє зростанню глобальної торгівлі та інтеграції економік, що знижують рівень конфліктності та дозволяють менш потужним державам отримувати переваги від міжнародних механізмів [4]. Зокрема, Європейський Союз був заснований саме на принципах економічної інтеграції, щоб уникнути майбутніх війн між європейськими країнами.

Загалом історія ЄС є яскравим прикладом того, як економічна взаємозалежність може сприяти миру та міжнародній стабільності. Переплітаючи свої економіки, держави створюють потужні стимули для підтримки дипломатичних і мирних взаємодій.

Одним із базових постулатів ліберальної теорії в міжнародних відносинах є упевненість в ефективності міжнародних організацій. Лібералізм наголошує на тому, що міжнародні організації створюють механізми врегулювання суперечок і запобігають збройним конфліктам через дипломатію та санкції (ООН, ОБСЄ та Рада Європи допомагають у мирному розв'язанні суперечностей).

Представники ліберальної парадигми вважають також, що міжнародні організації встановлюють не лише спільні стандарти в міжнародній економіці та торгівлі, а й сприяють вирішенню глобальних проблем. За задумом лібералів міжнародні інституції, сприяють обмеженню впливу домінантних держав та допомагають створити баланс, у якому навіть малі держави мають голос у міжнародній політиці [10].

Ще одним ключовим елементом ліберальної думки є концепція «демократичного миру», яка припускає, що демократичні держави рідко вступають у конфлікти один з одним, а демократизація сприяє вирівнюванню міжнародної взаємодії. Це пояснюється прозорістю політичних процесів, підзвітністю лідерів та наявністю інституцій, які сприяють мирному врегулюванню суперечностей. Зокрема, М. Дойл зазначає, що демократичні держави мають інституційні системи стримувань і противаг, які ускладнюють участь у агресивній війні. На погляд ліберальних теоретиків сприяння демократичному правлінню в усьому світі є життєздатною стратегією для зменшення глобальних конфліктів і сприяння стабільності.

На відміну від реалізму, який розглядає держави як головних акторів у міжнародних відносинах, лібералізм визнає вплив недержавних акторів, таких як міжнародні організації, багатонаціональні корпорації, неурядові організації, глобальні громадські рухи. Вони здатні відігравати важливу роль у формуванні глобальної політики, вирішенні гуманітарних проблем і просуванні міжнародних норм. Також недержавні актори сприяють вирівнюванню міжнародних відносин, створюючи альтернативні центри впливу [1].

Ліберальна теорія також пропагує ідею колективної безпеки, коли держави докладають спільні зусилля, щоб запобігти агресії та зберегти глобальний мир. Цей принцип втілюється в таких альянсах, як НАТО, і в угодах про колективну безпеку в рамках ООН. Вважається, що взаємна співпраця в питаннях безпеки зменшує стимули до односторонніх військових дій і стримує потенційних агресорів шляхом спільних зусиль стримування.

Однак лібералізм, зосереджуючись на універсальних демократичних цінностях, не може повністю ігнорувати існування асиметрії між державами, яка проявляється у різних сферах, включаючи економіку, військову міць, дипломатію та технологічний розвиток. Ліберальний підхід не заперечує того, що держави мають нерівні можливості та ресурси, що й породжує асиметрію [12].

У сучасному світі асиметрія визначає характер взаємодій між державами, впливаючи на баланс сил та глобальні процеси. Одна з найпомітніших форм асиметрії пов'язана з відмінностями у військовому потенціалі країн. Впливові держави, маючи найбільший військовий бюджет і розвинутий військово-промисловий комплекс, істотно перевершують більшість країн світу. Така диспропорція створює умови домінування сильних держав, обмежуючи можливості слабких країн проводити незалежну зовнішню політику [17; 18].

Лібералізм підтримує домовленості про колективну безпеку, але такі альянси, як НАТО чи партнерства з безпеки, часто демонструють ієрархічні структури. Менші держави залежать від сильніших партнерів в питаннях захисту, що обмежує їхню стратегічну автономію. Наприклад, відносини між США та Україною у сфері безпеки відображають асиметричну залежність, коли Україна намагається отримати військову та економічну допомогу, але має обмежені важелі впливу на формування ширших стратегій безпеки США.

Лібералізм формує тезу про суверенну рівність держав, але політична асиметрія виявляється через нерівні можливості доступу до впливу у міжнародних організаціях. Попри існування міжнародних організацій, держави з більшою політичною владою мають змогу

домінувати в процесах ухвалення рішень. Зокрема, постійні члени Ради Безпеки ООН мають право вето, що значно посилює їхню владу та забезпечує їм привілейоване становище порівняно з іншими державами [14].

Політична асиметрія проявляється також у нерівному доступі до міжнародних переговорних процесів та можливостях просування своїх інтересів на міжнародній арені. Розвинені країни мають більший вплив у таких організаціях, як МВФ та Світовий банк, через свою фінансову участь та політичну вагу. Держави з обмеженими можливостями не можуть ефективно брати участь у глобальному управлінні через незначні ресурси або внутрішньополітичні проблеми.

Демократичні держави, такі як США та країни ЄС, мають потужні механізми для формування міжнародного порядку через міжнародні організації, санкції та дипломатичний тиск. Водночас авторитарні режими часто не здатні протистояти цьому впливу, але намагаються обійти його через формування альтернативних союзів або використання гібридних методів, таких як дезінформація та кібератаки [19].

У межах ліберальної парадигми міжнародні інститути створюються для вирівнювання можливостей держав, забезпечення меншим державам політичної платформи для впливу та механізмів для вирішення конфліктів та співпраці [5]. Однак на практиці такі інституції, як ООН чи Світова організація торгівлі, часто відображають інтереси домінуючих держав, зберігаючи глобальну ієрархію та зміцнюючи структурні дисбаланси. Тож ліберальна парадигма, підкреслюючи важливість міжнародних організацій (ООН, МВФ та СОТ) та правових норм у регулюванні міжнародних відносин, змушена сприймати асиметрію як об'єктивну реальність.

На думку лібералів міжнародні організації, відіграючи роль арбітрів здатні все ж здатні знижувати рівень асиметрії, через встановлення загальних правил. Проте в цих організаціях держави відіграють далеко не однакову роль. В ситуації асиметрії впливові держави можуть використовувати міжнародні організації як політичні платформи для просування своїх національних інтересів. Але зміцнення регіональних альянсів, таких як ЄС, АСЕАН та Африканський союз, спроможне створити контрбаланс глобальним центрам сили.

Зокрема, А. Моравчик розглядає міжнародні інститути як механізми для зменшення асиметрії через створення правил і норм, які обмежують свавілля могутніх держав. Однак він наголошує, що великі держави часто мають більше впливу на формування цих правил [9].

Незважаючи на існування міжнародних інституцій, спрямованих на пом'якшення нерівності, асиметрія продовжує впливати на сутність, особливості міжнародних відносин, створюючи виклики для соціально-економічного розвитку та глобальної стабільності [18]. Ліберальна теорія припускає, що міжнародні інституції можуть сприяти мирному розв'язанню конфліктів. Однак у випадку асиметричних конфліктів (наприклад, між державою і недержавними угрупованнями) цей підхід не завжди ефективний. Крім того військова асиметрія проявляється у домінуванні великих держав у питаннях міжнародної безпеки та контролі над військовими альянсами [3].

Відмінність в економічній потужності, яка залежить від рівня соціально-економічного розвитку, природних ресурсів та структури економіки, є фундаментальною основою економічної асиметрії. Глобалізація, нерівність у розподілі економічних ресурсів посилюють асиметрію та залежність економічно слабких країн від розвинених економік.

Адже розвинені країни мають більший доступ до капіталів, технологій та ринків, тоді як слаборозвинені країни залишаються залежними від сировинного експорту або дешевої робочої сили. США та країни ЄС, мають більші можливості впливати на глобальні правила торгівлі, фінансування та інвестицій, що створює дисбаланс, де країни з меншими економічними можливостями змушені адаптуватися до вимог сильніших акторів [2].

Нерівний доступ до глобальних ринків та технологій створює асиметрії, що можуть поглиблювати нерівність. Зокрема, держави Глобального Півдня часто залишаються на периферії світової економіки через нерівноправні торговельні угоди та боргові пастки [15].

Глобальна фінансова криза 2008 р. виразно продемонструвала, що економічні шоки мають нерівномірний вплив. Розвинені країни змогли швидше відновитися завдяки доступу до ресурсів та інституцій (МВФ, Світовий банк), тоді як країни, що розвиваються, зазнали тривалих негативних наслідків.

Лібералізм акцентує чималу увагу на міжнародній торгівлі та взаємозалежності, але нерівномірність економічного розвитку призводить до асиметрії. Ліберальна теорія стверджує, що економічна взаємозалежність здатна сприяти стабільності на міжнародній арені, знижувати ймовірність конфліктів між державами [4].

Однак М. Саїда вказує на те, що економічна взаємозалежність, яку лібералізм вважає засобом досягнення миру, на практиці може створювати залежність одних держав від інших. Це призводить до ситуацій, де сильніші економіки мають непропорційний вплив на політику та економіку слабших партнерів [13]. Отже, асиметричні економічні відносини можуть створювати залежності, що може призвести до певної форми економічного підкорення, а не до рівноправного партнерства.

Лібералізм часто не враховує ситуації, де авторитарні режими або великі корпорації використовують економічні зв'язки як інструмент тиску або домінування. Крім того економічні нерівності між розвиненими країнами Півночі та країнами Півдня часто загострюються через глобалізацію, яка хоч і сприяє загальному зростанню добробуту, але не завжди забезпечує рівномірний розподіл вигод. Ліберальна теорія переважно ігнорує структурні чинники нерівності, зумовлені історичним колоніалізмом або нерівномірним розподілом ресурсів [5].

Глобалізація, хоча й сприяє культурному обміну, створює ситуації, в якій спостерігаються переваги однієї культури над іншими. Поширення західних культурних стандартів (особливо американських) через засоби масової інформації, кіно, мову та освіту створює суттєву асиметрію в культурній сфері та нерівні можливості для країн, що прагнуть зберегти свою культурну ідентичність або просувати власні цінності на міжнародному рівні.

Лібералізм підкреслює роль м'якої сили, де культурні цінності формують міжнародну політику. Проте м'яка сила розподілена нерівномірно – великі держави та інституції часто домінують у глобальних наративах, маргіналізуючи альтернативні погляди Глобального Півдня. Це створює асиметричне поширення ідей, а не відкритий обмін.

Дослідник М. Саїда також звертає увагу на те, що ліберальна теорія часто базується на західних цінностях, які не завжди узгоджуються з культурними та ідеологічними особливостями інших регіонів. Це створює асиметрію в культурних та ідеологічних цінностях, сприйнятті та впровадженні ліберальних принципів у різних частинах світу [13].

В сучасну епоху ключовим фактором міжнародного впливу, безумовно, є доступ до передових технологій. Країни з розвинутою наукою та інноваційним сектором мають вищу продуктивність і конкурентоспроможність. Володіючи високими технологіями (штучний інтелект, кіберзброя, космічні програми), вони отримують стратегічні переваги. Технологічна залежність країн, що розвиваються, від Заходу та Китаю підкреслює фактор технологічної асиметрії.

Суттєво змінюють природу міжнародних відносин, особливо у контексті асиметрії, інформаційні технології. Потужні держави та транснаціональні корпорації мають перевагу у доступі до глобальних медіаплатформ, що дозволяє їм формувати глобальний інформаційний порядок денний. Тобто інформаційна асиметрія є однією з найважливіших форм асиметрії.

Ліберальна теорія міжнародних відносин розглядає інформацію як важливий ресурс для демократичних процесів, міжнародної співпраці та забезпечення глобальної стабільності. Але саме в цьому контексті й проявляється її асиметричність. Лібералізм вважає прозорість важливою складовою міжнародної співпраці, але можливості впливу на інформаційний простір розподілені вкрай нерівномірно. Більшість інформаційних ресурсів контролюються розвиненими країнами, що дозволяє їм формувати глобальні наративи та впливати на політику

менших держав. Зокрема, провідні міжнародні медіа (CNN, BBC, The New York Times) формують глобальний інформаційний порядок відповідно до інтересів розвинених країн. Технологічні гіганти (Google, Facebook, X/Twitter) контролюють алгоритми, визначаючи, яка інформація стане доступною для широких верств населення. Авторитарні режими використовують цензуру та пропаганду, щоб обмежити доступ до альтернативних точок зору.

На погляд представників ліберальної теорії розвиток технологій, зокрема Інтернету та соціальних мереж, дозволяє слабшим державам та громадянському суспільству активно впливати на міжнародні процеси.

Отже, асиметрія між акторами, зумовлена нерівністю у можливостях, доступу до ресурсів, влади та інституцій проявляється в економічній, політичній, військовій, культурній, інформаційній площинах, формуючи складну картину глобальної взаємодії [18]. Проте ці форми асиметрії на думку прихильників ліберальної теорії не є фатальними, оскільки міжнародні інституції, вільна торгівля та демократія можуть сприяти вирівнюванню можливостей держав.

Ліберальна теорія намагається пояснити явища асиметрії через такі концепти як міжнародна співпраця, взаємозалежність, інституційне посередництво, демократичні цінності. Представники лібералізму вважають, що навіть в умовах асиметрії співпраця може бути взаємовигідною. Наприклад, торговельні відносини між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, хоча й нерівні, все ж здатні приносити економічну вигоду обох сторонам.

Хоча ліберальна теорія наголошує на співпраці, демократії та правах людини, вона часто недооцінює нерівномірний розподіл влади між державами, що суттєво впливає на міжнародні взаємодії. До того ж сильніші держави можуть нав'язувати свої інтереси слабшим, що суперечить принципам рівності та взаємної вигоди, які пропагує лібералізм.

Ліберальна парадигма має тенденцію припускати рівні умови взаємодії, нехтуючи тим, як відмінності в економічних і військових можливостях можуть призвести до нерівних відносин. Цей дисонанс може призвести до політики, яка ненавмисно надає перевагу сильнішим державам, підриваючи ідеали теорії рівності та взаємної вигоди. Зокрема, країни, що розвиваються, можуть опинитися в невідповідному становищі в міжнародних угодах, які, хоч і оформлені як кооперативні, насправді відображають інтереси домінуючих держав [13].

Р. Кеохейн та Дж. Най зазначають, що економічні, соціальні та інформаційні зв'язки між державами створюють можливості для співпраці. Однак вони також визнають, що ця взаємозалежність є асиметричною, адже сильніші держави мають більше можливостей для контролю та маніпулювання цими зв'язками [4].

Теорія демократичного миру припускає, що демократії не воюють одна з одною і що поширення демократії веде до більш стабільних міжнародних відносин. Проте просування демократії часто відбувається в асиметричному форматі, коли потужні демократії нав'язують політичні моделі слабшим державам, іноді через втручання чи умовну допомогу, що суперечить ліберальному ідеалу суверенної рівності. Також просування демократичних цінностей та прав людини може створювати асиметрію між демократичними та недемократичними режимами, де останні часто піддаються санкціям чи ізоляції.

Критики ліберального підходу вказують на обмеженість ліберальної теорії у поясненні структурної нерівності та асиметричних відносин між державами. Вразливі місця ліберальної теорії також полягають в надмірній оптимістичності щодо співпраці та ігноруванні можливостей конфліктів через нерівномірний розподіл влади та ресурсів, ідеалізації ролі міжнародних інституцій без урахування їхньої нерівноправності [13].

Крім того ліберальні механізми регулювання працюють ефективно лише за наявності взаємних інтересів держав, чого не завжди можливо досягнути. Лібералізм робить акцент на правилах і домовленостях, але неореалізм зазначає, що міжнародна система залишається анархічною, а домовленості можуть бути порушені в кризових ситуаціях [7].

Ліберальна теорія залишається важливою для розуміння глобальної співпраці та економічних процесів. Однак її здатність пояснити асиметрію міжнародних відносин є обмеженою через ігнорування структурних факторів та глобальних ієрархій. Насамперед глобальні виклики демонструють важливість міжнародної співпраці, яку пропагує лібералізм. Проте нерівномірне володіння ресурсами, новітніми технологіями вказує на те, що ліберальні механізми не завжди є ефективними у подоланні асиметрії або принаймні її послабленні.

Попри прагнення лібералізму створити систему рівноправних відносин між державами, асиметрія є об'єктивно існуючою дійсністю та суттєвим елементом сучасних міжнародних відносин. На практиці диспропорції влади зберігаються, що впливає на функціонування ліберальних механізмів. Лібералізм не може повністю усунути асиметрію у міжнародних відносинах. Навпаки, багато аспектів цієї теорії демонструють, як нерівність між акторами може бути навіть легітимізована через інститути та норми, створені потужнішими державами.

Висновки. Отже, ліберальна теорія забезпечує ідеалістичну основу для послаблення асиметрії за допомогою міжнародних інституцій, економічної взаємозалежності, розвитку демократії та співпраці. Завдання для лібералізму полягає в тому, щоб узгодити свої нормативні ідеали з реаліями міжнародної нерівності, гарантуючи, що механізми, призначені для сприяння рівності не будуть зміцнювати глобальні ієрархії. Проте ефективність цих механізмів буде залежати від політичної волі, реформ та узгоджених дій на глобальному рівні.

Тож лібералізм потребує адаптації до нових викликів, зокрема: розширення підходу до безпекових питань, включаючи асиметричні конфлікти та кіберзагрози; удосконалення міжнародних інституцій з метою забезпечення більшої рівності та ефективності; використання економічних важелів для зменшення рівня асиметрії у глобальній економіці та розподілі влади.

У сучасному світі лібералізм залишається релевантним, проте доповнення його неореалістичними ідеями дозволить уникнути надмірного ідеалізму, зменшити рівень асиметрії та забезпечити більш реалістичне бачення глобальних викликів. У цьому контексті залишається відкритим питання: чи здатні ліберальні інститути в довгостроковій перспективі подолати структурні нерівності, чи асиметрія залишиться незмінною характеристикою світової політики?

Ліберальна теорія міжнародних відносин, з її акцентом як на асиметрії влади, так і на соціальному контексті, дає цінні ідеї для політиків та науковців. Визнаючи свої обмеження та сприяючи постійному діалогу, теорія може продовжувати розвиватися та сприяти побудові більш справедливого міжнародного порядку.

Подальші дослідження можуть зосередитися на механізмах балансування асиметрії через міжнародну кооперацію та правові інструменти, адаптації ліберальної теорії до умов глобальної нестабільності, зміцнення міжнародних інститутів та вивчення ролі нових технологій у зміні балансу сил.

Література:

1. Doyle M. Liberalism and World Politics. *American Political Science Review*, 80(4), 1151–1169.
2. Hinkel J. *The Divide: Global Inequality from Conquest to Free Markets*. Penguin, 2020. 352 p.
3. Ikenberry G. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars*. Princeton University Press, 2001. 293 p.
4. Keohane R. O., Nye J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Little, Brown, 1977. 273 p.
5. Keohane R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press, 1984. 304 p.
6. Long T. It's not the size, it's the relationship: from «small states» to asymmetry. *International Politics*, 54(2), 144–160. URL: <https://centaur.reading.ac.uk/59064/3/Long-IP-It%27s%2520Not%2520the%2520Size-Final.pdf> (дата звернення: 20.10.2025)
7. Mearsheimer J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company, 2014. 592 p.

8. Moravcsik A. Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach. *Journal of Common Market Studies*, 31(4), 473–524. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1993.tb00477.x> (дата звернення: 20.10.2025)
9. Moravcsik A. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, 51(4), 513–553. URL: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf> (дата звернення: 20.10.2025)
10. Moravcsik A. The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998. 528 p.
11. Morrow J. Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances. *American Journal of Political Science*, 35(4), 904–933.
12. Neagoş R. A. Asymmetric Interdependence, Power, and Crisis in Integrated Systems. *Online Journal Modelling the New Europe*, (40), 131–137, 2022.
13. Saaïda M. Criticism of the Liberal Theory of International Politics. *International Journal of Political Science and Public Administration*, 4(1), 1–13, June 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/382415198_Criticism_of_the_Liberal_Theory_of_International_Politics (дата звернення: 20.10.2025)
14. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. W. W. Norton & Company, 2002. 304 p.
15. Wallerstein I. World-Systems Analysis: An Introduction. Duke University Press, 2004. 128 p.
16. Womack B. China and Vietnam: The Politics of Asymmetry. Cambridge University Press, New York, 2006. 281 p.
17. Womack B. China Among Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia. World Scientific, Singapore, 2010. 540 p.
18. Womack B. Asymmetry and International Relationships. Cambridge University Press, New York, 2016. 220 p.
19. Zakaria F. The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22–43, 1997. URL: <https://msuweb.montclair.edu/~lebel/fzakariailliberaldemocracy1997.pdf> (дата звернення: 20.10.2025)

References:

1. Doyle, M. (1986). Liberalism and World Politics. *American Political Science Review*, 80(4), 1151–1169.
2. Hickel, J. (2020). The Divide: Global Inequality from Conquest to Free Markets. Penguin. 352 p.
3. Ikenberry, G. (2001). After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars. Princeton University Press. 293 p.
4. Keohane, R. O. and Nye, J. S. (1977). Power and Interdependence: World Politics in Transition. Little, Brown. 273 p.
5. Keohane, R. O. (1984). After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy. Princeton University Press. 304 p.
6. Long, T. (2017). It's not the size, it's the relationship: from «small states» to asymmetry. *International Politics*, 54 (2), pp.144–160. DOI: <https://centaur.reading.ac.uk/59064/3/Long-IP-It%2527s%2520Not%2520the%2520Size-Final.pdf>
7. Mearsheimer, J. J. (2014). The Tragedy of Great Power Politics. W. W. Norton & Company. 592 p.
8. Moravcsik, A. (1993). Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach. *Journal of Common Market Studies*, 31(4), 473–524. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1993.tb00477.x>
9. Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, 51(4), 513–553. DOI: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf>
10. Moravcsik, A. (1998). The choice for Europe: Social purpose and state power from Messina to Maastricht. Ithaca, NY: Cornell University Press. 528 p.
11. Morrow, J. (1991). Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances. *American Journal of Political Science*, Volume 35, № 4, p. 904–933.
12. Neagoş, R. A. (2022). Asymmetric Interdependence, Power, and Crisis in Integrated Systems. *Online Journal Modelling the New Europe*, (40), 131–137.
13. Saaïda, M. (June, 2024). Criticism of the Liberal Theory of International Politics. *International Journal of Political Science and Public Administration*, 4(1), 1–13. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/382415198_Criticism_of_the_Liberal_Theory_of_International_Politics

14. Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. W. W. Norton & Company. 304 p.
15. Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press. 128 p.
16. Womack, B. (2006). *China and Vietnam: The Politics of Asymmetry*. New York: Cambridge University Press. 281 p.
17. Womack, B. (2010). *China Among Unequals: Asymmetric Foreign Relationships in Asia*. Singapore: World Scientific. 540 p.
18. Womack, B. (2016). *Asymmetry and International Relationships*. New York: Cambridge University Press. 220 p.
19. Zakaria, F. (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22–43. Retrieved from: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/fzakariailliberaldemocracy1997.pdf>

Ihor Derevianko. Asymmetry of international relations within the conceptual field of liberal theory

The article explores the concepts of asymmetry within the liberal tradition. It focuses on how international cooperation, liberal institutionalism, economic interdependence, and democratic peace theory address the issue of disproportion in interstate relations. It examines criticisms of liberal theory of international relations and demonstrates its value for understanding international relations. Asymmetry in international relations is a persistent phenomenon that shapes the interaction between states of different power, resources, and influence. While realist and constructivist approaches often emphasize the role of power imbalances and identity formation, liberal theory provides a detailed framework for analyzing asymmetry through institutional cooperation, economic interdependence, and the spread of democratic norms. Particular attention is paid to how the liberal paradigm explains the uneven distribution of influence among states, the rise of global inequality, and the role of international organizations in regulating asymmetric relations. The question of criticism of liberal theory from the side of realism is raised, emphasizing that liberal mechanisms, despite their progressive nature, do not always effectively eliminate international imbalances, and in some cases can contribute to their deepening. Despite the desire of liberalism to create a system of equal relations between states, asymmetry is an objective reality and an integral element of modern international relations.

Key words: asymmetry, international relations, liberalism, liberal theory, economic interdependence, institutions, international organizations.

Відомості про автора:

Дерев'янюк Ігор – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Надійшла 17.09.2025

Прийнята 10.10.2025

Опублікована 30.10.2025